

Lina Misiuvienė
Jolita Šalomskienė
Dalia Švažienė

U Ž R A Š A I

7

L I T E R A T Ū R A

| 2 DALIS

TURINYS

III TEMA. LAISVĖS GYNIMAS ◦ 4

1 SKYRIUS. Kovų už laisvę įprasminimas lietuvių dainose • 4

1. Kas yra tautos stiprybė? *Lietuvių karinės-istorinės dainos* • 4
 2. Kuo svarbus karys? *„Sudaičio“ sutartinė* • 6
 3. Kas svarbiau – asmeninė laimė ar pareiga Tėvynei? *Lietuvių liaudies daina „Oi, lekia lekia gulbių pulkelis“* • 8
 4. Koks yra stiprios dvasios žmogus? *Partizanų daina „Palinko liepa šalia kelio“* • 10
 5. Kas sustiprina žmogų laisvės kovoje? *Partizanų romansai, maldos, dainos* • 12
- 1 skyriaus apibendrinimas. Įsivertinimas • 14

2 SKYRIUS. Asmens didvyriškumo ir patriotizmo išaukštinimas kalbose • 16

1. Už ką atsakingas pilietis? *Mykolo Pranciškaus Karpavičiaus „Piliečio pamokslinė kalba“* • 16
 2. Kokia pamatinė piliečio vertybė? *Tado Kosciuškos sukilimo atspindžiai lietuvių liaudies dainoje „Užgyd gaidiai pusėj nakties“* • 18
 3. Ko negalima pamiršti? *Broniaus Krivicko „Apie laisvės kovą ir didvyriškumą“* • 20
 4. Kokia Sąjūdžio reikšmė? *Sąjūdžio idėjos kalbose* • 22
 5. Ką reiškia laisvė tautai, žmogui, man? *Justino Marcinkevičiaus „Pažadėtoji žemė“* • 24
 6. Kodėl jaunajai kartai turi rūpėti Tėvynės laisvė? *Jaunimo socialiniai projektai* • 26
- 2 skyriaus apibendrinimas. Įsivertinimas • 29

3 SKYRIUS. Kovų už nepriklausomybę idėjos poezijoje • 31

1. Kaip išreikšti savo meilę Tėvynei? *Julijaus Slovackio „Lietuvių legiono giesmė“* • 31
 2. Ką reiškia būti nepriklausomybės šaukliu? *Bernardo Brazdžionio „Šaukiu aš tautą“* • 33
 3. Kodėl žmonės buriasi? *Kęstučio Genio „Pabudome ir kelkimės“, Justino Marcinkevičiaus „Kaip laisvė“* • 35
 4. Kodėl svarbu pažinti savo tautos istoriją? *Henriko Nagio „Vilniaus baladė“* • 37
- 3 skyriaus apibendrinimas. Įsivertinimas • 40

IV TEMA. KELIONĖS ATVERIA AKIRAČIUS ◦ 43

1 SKYRIUS. Gyvenimo kelionė • 43

1. Kodėl kelionės turi magiškų galių? *Mintys apie keliones* • 43
 2. Kokį gyvenimą galima pavadinti gražia kelione? *Bernardo Brazdžionio „Per pasaulį keliauja žmogus“* • 44
 3. Kokia žmogaus gyvenimo paskirtis? *Bernardo Brazdžionio asmenybė* • 46
 4. Kada žmogus yra laimingas? *Jono Meko asmenybė* • 48
 5. Kas iš toliau geriau matoma? *Jono Meko „Laiškai iš Niekur“* • 50
- 1 skyriaus apibendrinimas. Įsivertinimas • 52

2 SKYRIUS. Kelionės – savęs ieškojimas, savęs ir pasaulio pažinimo būdas • 54

1. Kodėl kelionė į save yra nesibaigianti? *Jurgos Ivanauskaitės „Kelionių alchemija“* • 54
 2. Kodėl negalima pamiršti savo šaknų? *„Misija Sibiras“ (dienoraštis)* • 55
 3. Ką reiškia keliauti laiku? *Kelionė kitaip Justino Žilinsko knygoje „Mano Vilnius mano“* • 58
- 2 skyriaus apibendrinimas. Įsivertinimas • 60

3 SKYRIUS. Keliautojai ir kelionių literatūra • 62

1. Kodėl gerbiame kitų tautų tradicijas? *Mato Šalčiaus „Svečiuose pas 40 tautų“* • 62
 2. Ką pasakoja keliautojai? *Antano Vaičiulaičio „Nuo Sirakūzų lig Šiaurės elnio“* • 64
 3. Kas yra kelionių literatūra? *Žiulio Verno „Penkiolikos metų kapitonas“* • 66
- 3 skyriaus apibendrinimas. Įsivertinimas • 68
 - Literatūros šaltinių sąrašas • 70
 - Iliustracijų šaltinių sąrašas • 71

SUTARTINIAI ŽENKLAI

2. Kuo svarbus karys? „Sudaičio“ sutartinė

ĮŽVELGIU

Lietuvos Respublikos Prezidentė Dalia Grybauskaitė ne kartą yra sakiusi, kad Lietuvos šaukstiniai savanoriai yra drąsos, meilės Tėvynei ir atsakomybės už savo šalies ateitį pavyzdys. Prezidentė taip pat ne kartą yra pabrėžusi, kad į privalomąją karo tarnybą įstoję kariai sustiprina Lietuvos kariuomenę ir užtikrina mūsų nacionalinį saugumą.

- Remdamasis pateiktomis mintimis ir nuotrauka, suformuluok ir užrašyk, kaip Prezidentė Dalia Grybauskaitė vertina Lietuvos karius.

- Rask ir išrašyk 3 Prezidentės Dalios Grybauskaitės mintis, tiesiogiai susijusias su pamokos klausimu.

- Pasvarstyk, kaip šių dienų Lietuvos karys prisideda prie pasaulio saugumo. Užrašyk 3 savo įžvalgas.

NAGRINĖJU

Dar kartą perskaityk lietuvių liaudies dainos „Ko tujei, kunigėli, sudaičio“ fragmentą.

6. *Katro tau, kunigėli,
Sudaičio,*

7. *Daugiau pagailėja,
Sudaičio?*

8. *– Ne taip gaila man pilelės,
Sudaičio,*

9. *Kaip man gaila karelių,
Sudaičio,*

10. *Aš pilelę supilsiu,
Sudaičio,*

11. *Dvejais trejais meteliais,
Sudaičio,*

12. *O karelių nebužauginsiu,
Sudaičio,*

13. *Nei dešimtis metelių,
Sudaičio.*

- Į klausimą „Katro tau, kunigėli, / Sudaičio, / Daugiau pagailėja, Sudaičio?“ kunigaikštis atsako labai aiškiai: jam gaila karių. Kokia kalbinės raiškos priemonė pavartota kalbant apie karius? Įvardyk ją ir pateik daugiau pavyzdžių.

- Iš kokio žodžio ir kaip padarytas vedinys „karelis“? Užrašyk šio žodžio darybą.

- Kokią reikšmę ši mažybinė priesaga įprastai suteikia daiktavardžiams? Koks šios priemonės vartojimo tikslas dainoje? Savo įžvalgas užrašyk.

- Kunigaikštis, atsakydamas į jam užduotą klausimą, pateikia 2 teiginius ir juos argumentuoja. Rask ir išrašyk tai įrodančias citatas.

1 teiginys: _____

Argumentas: _____

2 teiginys: _____

Argumentas: _____

- Kaip susiję kunigaikščio atsakymas ir pamokos klausimas? Atsakyk savais žodžiais.

ĮSIVERTINU

1

- Kokią temą aptariau pamokoje?

2

- Kokias svarbiausias sąvokas išsiaiškinau?
- Ką išmokau atlikti?

3

- Kaip atsakau į pagrindinį pamokos klausimą? Formuluoju teiginį ► paaiškinu ► pagrindžiu pavyzdžiais.

2 SKYRIUS. Asmens didvyriškumo ir patriotizmo išaukštinimas kalbose

1. Už ką atsakingas pilietis?

Mykolo Pranciškaus Karpavičiaus „Piliečio pamokslinė kalba“

ĮŽVELGIU

- Įsivaizduok, kad esi Dabartinės lietuvių kalbos žodyno sudarytojas ir turi paaiškinti žodžio *pilietis* reikšmę. Ką užrašytum?

Pilietis – tai _____.

- Išskirk 2 svarbiausius būdo bruožus, būdingus piliečiui.

1. _____

2. _____

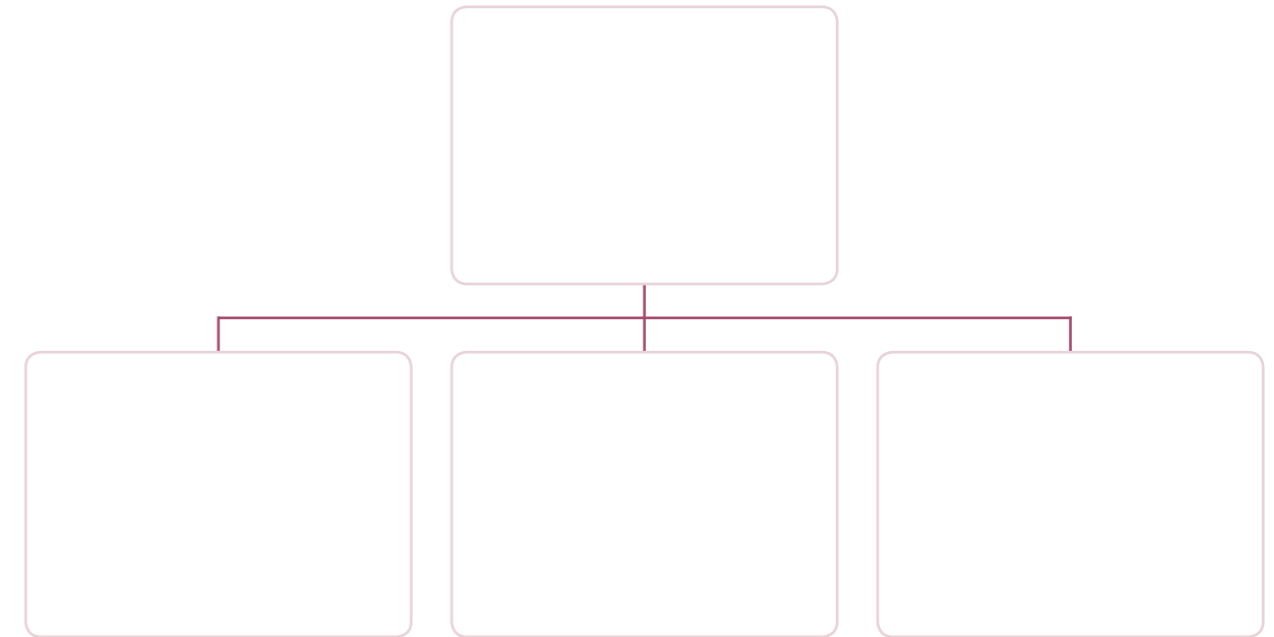
NAGRINĖJU

- Atrankiniu būdu perskaityk literatūros tyrinėtojo Dariaus Kuolio straipsnio „Karpavičius“ ištrauką. Skaitydamas pasibrauk įsimintiniausias mintis apie dorą piliečio bruožus, kuriuos išryškina Mykolas Pranciškus Karpavičius savo pamoksluose.

<...> Anot Karpavičiaus pamokslų, neteisingas buvo ankstesnių laikų įsitikinimas, kad dėl savo sielos, dėl jos amžinojo gyvenimo reikia išsižadėti tėvynės ir žmonių. Tikras krikščionis privalęs būti doras pilietis, uolus savo šalies patriotas. Mat žmogus yra sukurtas visuomenei. Jo gyvenimas bus prasmingas, o jis pats – kilnus ir garbingas tik tada, kai tarnaus bendrajam gėriui, tėvynei ir žmonėms. Būtent taip gyventi žmogų įpareigoja tiek jo prigimtis ir protas, tiek Dievas. „Kraštui nenaudingas žmogus niekada nepasieks dangaus ir amžinosios laimės“, – skelbė Karpavičius. Tačiau tamsi, neišprususi visuomenė dažnai negirdi proto balso, yra valdoma egoistinių geismų ir aistrų: ji laužo įstatymus, laisvę tapatina su savivale, siekia ne tarnauti tėvynei, bet gauti iš jos kuo daugiau asmeninės naudos. „Tautos laisvė be švietimo – tai pavojingas kalavijas, kuris perskros pačios tėvynės vidurius“, – teigė lietuvių pamokslininkas. Kad pirmojo Abiejų Tautų Respublikos padalijimo pažeminti lietuviai ir lenkai atgimtų, kad išgelbėtų savo valstybę, jie visų pirma privalo šviestis. Lietuvos ateitį Karpavičius siejo su visuotiniu tautos švietimu, su pilietiška išugdyta jaunąja karta. Tik išlavinti piliečiai sugebės sąžiningai atlikti pareigas visuomenei. Tik apšviesti protai mokės laikytis įstatymų ir išsaugoti laisvę. Mat „protinga laisvė yra pagrįsta įstatymu“. Jokioje tautoje negali būti „protingos respublikinės laisvės be piliečių doros ir papročių taurumo“. „Kas gi yra tikroji laisvė?“ – klausė Karpavičius lietuvių. Ir pats atsakė: „Tai yra laisvas naudojimasis savo gyvenimu, talentais ir nuosavybe dėl visuomenės, kurioje gyveni, laimės.“ Ypatingą dėmesį „žmogaus teisių apaštalas“ ragino skirti piliečių „apšviestajam patriotizmui“ ugdyti. Pasak pamokslininko, „tėvynės meilė yra ir religinė, ir politinė, ir iš pačios prigimties esmės kylanti dorybė“. Būtent nuo šios dorybės labiausiai priklausantis tėvynės likimas: kai sunyksta meilė tėvynei, laisvos valstybės ir laisvos tautos žlunga. Patriotizmą Karpavičius siejo ne su akla aistra, bet su apsišvietusių žmonių kilnumu ir garbe. Jo teigimu, „piliečių meilės tėvynei pagrindas“ yra „tautos dora“. Tamsioje, nesąžiningoje, korumpuotoje visuomenėje patriotizmas tiesiog numiršta: „Kai dėl paperkamų sielų godumo nauda pranoksta garbę, šlovę ir dorą, nuvysta

tėvynės meilė.“ Kita vertus, piliečių patriotizmas priklauso ir nuo tėvynės įsipareigojimų piliečiams. Pasak Karpavičiaus, „malonu savo gyvenimą skirti tėvynei, kai matau ją išties ginančią ir mano laisvę, nepriklausomybę bei gyvenimą“. Patriotizmo ir tikrojo pilietiško jaunimas turįs mokytis skaitydamas tėvynės istoriją, pažindamas tautos „laisvės ir šlovės pradininkų“ Algirdo, Vytauto bei kitų garbingų protėvių darbus. <...>

- Peržvelk pasibrauktas teksto mintis. Savais žodžiais užpildyk pateiktą schemą: pirmame kvadrate įrašyk pagrindinę perskaityto teksto mintį ir išskaidyk ją į 3 aspektus.

- Pasamprotauk, o už ką esi atsakingas tu – septintokas, Lietuvos pilietis. Įvardyk 2 svarbiausius dalykus.

1. _____

2. _____

ĮSIVERTINU

1

- Kokią temą aptariau pamokoje?

2

- Kokias svarbiausias sąvokas išsiaiškinau?
- Ką išmokau atlikti?

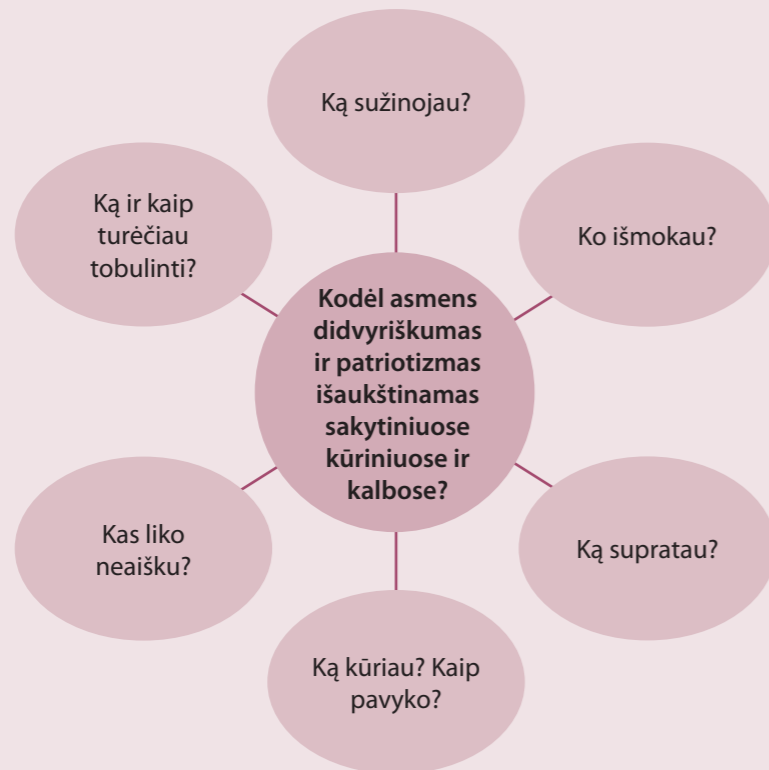
3

- Kaip atsakau į pagrindinį pamokos klausimą? Formuluoju teiginį ► paaiškinu ► pagrindžiu pavyzdžiais.

Padedamas mokytojo, draugų ar tėvų, įsivertink, kaip pavyko sukurti pasakojimą.

Temos atskleidimas ir kalbėjimo tikslo suvokimas	Ar puikiai atskleidžiau temą? Ar aiškiai suformulavau pagrindinę mintį, ją nuosekliai plėtojau, detalizavau? Ar savo nuomonę pagrindžiau teiginiais, ar pateikiau pavyzdžių, ar citavau? Ar rėmiausi skaitytais kūrinių, nagrinėtais tektais, laisvės kovotojų mintimis ir savo asmenine patirtimi?
Kalbėjimo struktūra, aiškumas, sklandumas, rišlumas, sakinių ir žodyno įvairovė	Ar kurdamas tekstą laikiausi viešajai kalbai būdingos struktūros (įžanga, dėstymas, pabaiga, išvados) reikalavimų? Ar kalbėjau įtaigiai, logiškai, nuosekliai, rišliai, struktūruotai? Ar mano žodynas turtingas, sakinių struktūra įvairi?
Tarties, kirčiavimo, intonacijos, gramatikos ir žodyno taisyklingumas, tinkamumas	Ar mano tartis, kirčiavimas, gramatika ir žodynas atitinka bendrinės kalbos normas? Ar mintis reiškiau sklandžiai, aiškiai? Ar kalbėjau tinkama intonacija?

Apmąstyk, ką atsakytum į pateiktus klausimus remdamasis 1 skyriaus medžiaga.

3 SKYRIUS. Kovų už nepriklausomybę idėjos poezijoje

1. Kaip išreikšti savo meilę Tėvynei?

Julijaus Slovackio „Lietuvių legiono giesmė“

ĮŽVELGIU

- Perskaityk 2 mintis, užrašytas lankstinuke „Lietuvos valstybės keliu / 2017“.

„Iškilingai prižadame jums visiems, kad nustatysime tokią tarpusavio taiką, apie kokią krikščionys niekada nė negalvojo.“

Gediminas, lietuvių ir rusų karalius, 1323 m.

„Kaip aušrai auštant nyksta ant žemės nakties tamsybė, o kad taip jau prašvistų ir Lietuvos dvasė! Toks mūsų troškavimas ir noras.“

Dr. Jonas Basanavičius, 1883 m.

- Šias mintis, pasakytas garbių Lietuvos vyrų, skiria keli šimtmečiai. O kas jas sieja? Užrašyk.

NAGRINĖJU

- Eilėraštyje „Lietuvių legiono giesmė“ Julijus Slovackis pradeda žodžiais: „Lietuva gyva! Gyvuosim!“ Įvardyk, kokia šių žodžių reikšmė, ką pabrėžia autorius.

- Atrankiniu būdu skaityk Julijaus Slovackio „Lietuvių legiono giesmę“ (žr. vadovėlio 2 dalyje, p. 50–52) ir išrašyk 3–5 citatas, kuriose atskleidžiama meilė Tėvynei (prisimink citavimo taisykles).

Citatos

- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

2 SKYRIUS. Kelionės – savęs ieškojimas, savęs ir pasaulio pažinimo būdas

1. Kodėl kelionė į save yra nesibaigianti?

Jurgos Ivanauskaitės „Kelionių alchemija“

ĮŽVELGIU

Ne vienas pasaulio filosofas kėlė ir kelia klausimą, kas yra žmogus. Lietuvių filosofas Juozas Girnius yra pasakęs: „Kaip atsakysi į žmogaus klausimą, tokią ir vertybių sistemą teigsi.“

- Savais žodžiais raštu paaiškink, kaip supranti šį filosofo teiginį.

- Kas sieja filosofo Juozo Girniaus mintį ir pamokos klausimą? Įžvalgą užrašyk.

NAGRINĖJU

- Rask ir įvardyk požymius, kad per pamoką perskaityto Jurgos Ivanauskaitės teksto žanras yra esė.

- Kokių tikslų siekė rašytoja kurdamą esė? Įvardyk juos ir pagrįsk savo nuomonę citatomis.

- Kodėl rašytoja savo mintims perteikti pasirinko esė žanrą? Susiek savo įžvalgą su pamokos klausimu ir užrašyk.

ĮSIVERTINU

1

- Kokią temą aptariau pamokoje?

2

- Kokias svarbiausias sąvokas išsiaiškinau?
- Ką išmokau atlikti?

3

- Kaip atsakau į pagrindinį pamokos klausimą? Formuluoju teiginį ► paaiškinu ► pagrindžiu pavyzdžiais.

2. Kodėl negalima pamiršti savo šaknų? „Misija Sibiras“ (dienoraštis)

ĮŽVELGIU

„Tenka pripažinti, kad visuomenėje patriotiškumas jaunimui vis dar dažnai pristatomas kaip pareiga, kurią privaloma atlikti be išlygų ar supratimo, kuo ji svarbi žmogaus asmenybei. Būtent todėl daugelis jaunų žmonių patriotiškumą suvokia kaip jiems tolimą ir tik vyresniesiems būdingą jausmą. Tačiau jaunimas savo patriotiškumą gali reikšti įvairiausiais būdais ir priemonėmis, kurių viena ir gali būti istorinės atminties apie lietuvių tremtį žadinimas.“

- Parašyk savo nuomonę, kokiais būdais ir priemonėmis jaunimas gali reikšti savo patriotiškumą.

NAGRINĖJU

„Misija Sibiras“ – gyvenimo misija, tapk jos dalyviu!

„Misija Sibiras“ idėja, gimusi prieš 12 metų, pavirto į milžinišką reiškinį: 15 ekspedicijų, 10 dokumentinių filmų, šimtus fotografijų parodų, tūkstančius pristatymų mokyklose ir bendruomenėse. Apie projektą „Misija Sibiras“ skaičiais galima kalbėti be galo, bet projekto pagrindinis tikslas ne rodikliai ar rekordai, o noras išsaugoti istoriją gyvą čia ir dabar. Jau nuo šiandien organizatoriai skelbia registracijos pradžią, kviečia prisidėti prie šio reiškinio ir tapti projekto dalimi. Norint tapti „Misija Sibiras“ ekspedicijos dalyviu reikia įveikti dviejų etapų atranką. Pirmasis etapas – registracija internetu. Antrasis atrankos etapas – bandomasis žygis Lietuvoje. Po šių dviejų atrankos etapų suformuota galutinė ekspedicijos komanda ir vyksta į Sibirą. „Misija Sibiras“ projektą organizuojančio labdaros ir paramos fondo „Jauniems“ direktorius Ignas Rusilas sakė: „Visiems, norintiems tapti projekto „Misija Sibiras“ dalimi, svarbu suprasti, kad tai įvykis, trunkantis ne dvi savaites ar net ne metus, tai viso gyvenimo nuotykis! Džiaugiamės, kad įgyvendinant projektą metai iš metų prie jo aktyviai prisideda ne tik pastarųjų ekspedicijų dalyviai, bet ir tie, kurie Sibire lankėsi prieš 10–11 metų. Nepriklausomai nuo to, prieš kiek metų vyko ekspedicijos, visų jų dalyviai yra tarsi viena didelė šeima. Tad norisi pabrėžti, kad atrinkti dalyviai taps ne tik „Misija Sibiras“ ekspedicijos dalimi, bet ir projekto „Misija Sibiras“ bendruomenės nariais!“

Metai iš metų per pirmąjį atrankos etapą projekto organizatorius pasiekia šimtai registracijos anketų. Kadangi į antrąjį atrankos etapą – bandomąjį žygį – gali patekti viso labo 70 žmonių, organizatoriai ragina registracijos anketą pildyti atsakingai. Ypač svarbu atskleisti savo motyvaciją, nes ji ir yra svarbiausia norint tapti projekto dalimi. Anketoje yra klausimų apie rusų kalbos žinias, apie pomėgius ar tremties istorijas giminėje, bet tai tik papildoma informacija, nelemianti, ar asmuo bus įtrauktas į ekspedicijos dalyvių sąrašą. Tad daugiausia dėmesio verta skirti būtent savo motyvacijai atskleisti.